

DOI 10.51558/2490-3647.2026.11.1.113

UDK 811.163.43'373.7
811.163.42'373.7
811.112.2'373.7

Primljeno: 06. 03. 2026.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Meliha Hrustić, Vladimir Karabalić, Katrin Schlund

FRAZEMSKA KONSTRUKCIJA ŠTO V', V' U BOSANSKOM I HRVATSKOM JEZIKU I ODGOVARAJUĆI NJEMAČKI IZRAZI*¹

U radu se razmatra frazemska konstrukcija *što V', V'* u bosanskom i hrvatskom jeziku kao i odgovarajući prijevodni ekvivalenti u njemačkom jeziku. U uvodnim napomenama se definiraju frazemske konstrukcije koje su u tradicionalnoj frazeologiji bile donekle zanemarene ali im se u savremenoj lingvistici posvećuje sve veća pažnja. Frazemska konstrukcija *što V', V'* je česta i u bosanskom i u hrvatskom jeziku ali u dosadašnjim istraživanjima nedovoljno opisana. Ovaj rad se detaljno bavi analizom ove konstrukcije, prikazuju se njene osobine i značenja u dva polazna jezika a potom se prema nalazima te analize daje kontrastivna analiza konstrukcije prema njemačkom jeziku. Ispostavlja se da se određena značenja mogu potpuno ekvivalentno prevesti na njemački jezik, ali značenja koja su u određenoj mjeri idiomatizirana zahtijevaju drugačije prijevodne pristupe jer tu potpuna ekvivalencija ne postoji. U sklopu kontrastivne analize se daju i određeni prijedlozi za prenošenje takvih značenja na njemački jezik. Ovi nalazi predstavljaju dobru podlogu za dalja istraživanja frazemskih konstrukcija kao zasebnih jedinica u jeziku kao i za kontrastivne studije koje se mogu sprovesti na drugim tipovima frazemskih konstrukcija. Rad je baziran na primjerima sakupljenim iz korpusa Sketch Engine za hrvatski jezik i primjerima posvjedočenim u korpusu Clarin.si za bosanski jezik.

Ključne riječi: frazemska konstrukcija; sidro; slot; bosanski, hrvatski, njemački jezik; reduplikacija

* Rad je prezentiran na Naučnoj konferenciji „Društvene i humanističke nauke pred izazovima 21. stoljeća“ koja je održana na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli 12. 12. 2025. godine.

1 This article is based upon work from COST Action CA22115 “PhraConRep – A Multilingual Repository of Central and Eastern European Languages”, supported by COST (European Cooperation in Science and Technology).

1. UVOD

Jezik je obilježen određenom dozom idiomatičnih konstrukcija kojima se tradicionalno bavi frazeologija. Idiomatični spojevi riječi nemaju kompozicionalno značenje nego se njihovo značenje dobija u cjelini, te su iz tog razloga zabilježeni i leksikografski, kao jedinice koje nose leksičko značenje. Idiomatični spojevi u mnogim gramatičkim modelima imaju karakter izuzetaka. U novije vrijeme sve je češći konstrukciono-gramatički pristup koji okreće ugao posmatranja i polazi od činjenice da su u jeziku upravo konstrukcije pravilo, a ne izuzetak. Gramatičke strukture se posmatraju kao konstrukcije koje nose određeno značenje. Time se i idiomatične strukture tretiraju kao normalne pojave. Konstrukciona gramatika zbog svog centralnog poimanja semantike i pragmatike kao ključnih oblasti za opis jezika pruža dobar okvir za opis ne samo frazema nego i drugih, manje istraženih konstrukcija, koje su u tradicionalnoj frazeologiji smatrane rubnim pojavama, te time približava ove konstrukcije jezičkom centru. To se posebno odnosi na frazemske konstrukcije koje su predmet ovog rada. Frazemske konstrukcije se sve više istražuju kontrastivno, što još više naglašava njihovu značenjsku i pragmatičnu osobenost. Rad je nastao u sklopu međunarodnog istraživačkog projekta *COST Actions CA 22115*².

Rad je koncipiran u tri glavna dijela. Nakon teoretskih razmatranja i definiranja frazemskih konstrukcija, slijedi drugi dio u kojem se razmatra frazemska konstrukcija *što V', V'* u bosanskom i hrvatskom jeziku. Naša je pretpostavka da ova dva jezika, s obzirom da se radi o bliskim jezicima, neće pokazati bitnije strukturne niti semantičke razlike. Treći dio rada se bavi prijevodnim ekvivalentima ove konstrukcije na njemački jezik. Ovaj dio analize će pokazati postoje li odstupanja u poimanju ove frazemske konstrukcije u njemačkom jeziku i u kojim slučajevima su ta odstupanja uočena.

2. DEFINICIJA FRAZEMSKIH KONSTRUKCIJA

Frazemske konstrukcije (FK)³ se spominju i u tradicionalnoj frazeologiji. Već kod Fleischera (1997: 131) nalazimo ovu grupu pod nazivom „frazeošabloni“ („Phraseo-

2 Projekat COST Actions CA 22115 A Multilingual Repository of Phrasem Constructions in Central and Eastern European Languages (PhraConRep) se bavi kontrastivnim opisom frazemskih konstrukcija, pri čemu je polazni jezik za analizu njemački jezik. U okviru projekta se nude i analiziraju odgovarajuće konstrukcije ili prevodi lačka rješenja u ciljnim jezicima. Ciljni jezici u projektu su ruski, češki, slovački, poljski, bosanski, hrvatski, srpski, crnogorski, slovenački, bugarski, makedonski, ukrajinski, te mađarski, albanski i turski jezik. Autori ovog rada se u navedenom projektu bave ciljnim jezicima bosanski (Hrustić) i hrvatski (Karabalić).

3 U nastavku rada se za frazemske konstrukcije koristi kratica FK, u skladu sa njemačkom oznakom PhK za *Phrasemkonstruktionen*.

schablonen“). Fleischer kao jedan od najznačajnijih autora njemačke frazeologije smatra frazeošablone marginalnim pojavama u frazeologiji. Nasuprot frazemima koji svojom idiomatičnošću i unikalnošću spadaju u centralne kategorije frazeologije, frazeošablonima se dodjeljuje periferna uloga, oni spadaju u šire poimanje frazeologije. Fleischer (1997: 132) definira ove spojeve kao „sintaksičke strukture – i to bilo kao nepredikativne spojeve riječi bilo kao rečenične strukture – čije je leksičko punjenje varijabilno, ali koje pokazuju i određenu vrstu sintaksičke idiomatičnosti. Sintaksički model konstrukcije ima iregularno značenje koje odudara od odgovarajućeg neidiomatičnog modela. Konstrukcije ove vrste imaju čvrsto značenje modela koje prilikom popunjavanja modela odgovarajućim leksičkim materijalom daju spoj riječi čije je opće značenje unaprijed određeno značenjem modela“.⁴

I Burger (2015: 54) prepoznaje da u osnovi ovih spojeva riječi stoji određeni model te ih naziva modeliranim spojevima (*Modellbildungen*)⁵. I drugi autori koriste sličnu terminologiju za imenovanje ovih konstrukcija – Černyševa (1975) ih naziva *modellerte Bildungen*, Häusermann (1997) kao i Burger (ib.) – *Modellbildungen*. Na engleskom govornom području najčešće se spominje termin *lexically open idioms* koji su utemeljili Fillmore, Kay i O’Konnor 1988.⁶

Ove konstrukcije su dakle u najranijim radovima prepoznate kao modelirane tvorbe, ali su, za razliku od leksikaliziranih idiomatičnih frazeologizama posmatrane kao rubne pojave u frazeologiji i nisu detaljnije razrađivane. Tek se s konstrukcijsko-gramatičkim pristupom mijenja i kut promatranja, pa ove konstrukcije dobivaju na značaju: više se ne promatraju kao rubni fenomeni frazeologije, nego se prepoznaje njihova središnja uloga na sučelju leksikona i gramatike. Produktivnost čini ove konstrukcije posebno interesantnim za konstrukciono-gramatičke analize te se u novije vrijeme pojavljuje sve više radova koji se bave ovim fenomenom (Mellado Blanco, Mollica, Schafroth 2022; Dobrovol’skij 2011; Ziem 2022).

FK su jezičke srukture koje u svom sastavu imaju određene čvrsto specificirane sastavnice (tzv. sidro), ali se odlikuju i praznim mjestima (tzv. slotovima) koja se u jezičkoj upotrebi popunjavaju konkretnim leksemima (tzv. filerima) i time dobijaju svoje puno značenje u datom kontekstu. Tako se recimo u frazemačkoj konstrukciji

⁴ Es handelt sich um „syntaktische Strukturen – und zwar sowohl nicht prädikative Wortverbindungen als auch Satzstrukturen –, deren lexikalische Füllung variabel ist, die aber eine Art syntaktischer Idiomatizität aufweisen. Das syntaktische Konstruktionsmodell hat eine vom entsprechenden nichtidiomatischen Modell abweichende, irreguläre Bedeutung. Konstruktionen dieser Art haben eine festgeprägte Modellbedeutung, die bei Ausfüllung des Modells mit entsprechendem lexikalischem Material eine Wortverbindung erzeugt, deren allgemeine Bedeutung durch die Bedeutung des Modells bereits vorbestimmt ist.“ (Fleischer 1997: 132).

⁵ Prijedlog prijevoda – autori

⁶ Više o terminološkim razlikama usp. Mellado Blanco, Mollica, Schafroth (2022).

jednom X, uvijek X sidrom smatraju elementi *jednom* i *uvijek*, dok se *X* popunjava zavisno od konteksta i intencije govornika: *jednom lopov, uvijek lopov; jednom dama, uvijek dama*. U frazemskoj konstrukciji *X je X*, sidro predstavlja kopula *je* dok *X* može biti popunjeno različim elementima, na primjer *sigurno je sigurno, laž je laž* itd.

U teoretskim razmatranjima je posebna pažnja posvećena razlikovanju između frazema kao čvrstih idiomatiziranih spojeva riječi, koji su zbog svoje učestale upotrebe i leksikalizirani, i frazemskih konstrukcija, koje nose određenu dozu idiomatičnosti ali nisu leksikalizirani upravo zbog činjenice da nemaju čvrsto leksičko jezgro. Ono što ih odlikuje jeste čvrsta struktura u kojoj je sidro najčešće predstavljeno sin-semantičnim riječima, dok su leksička punjenja izmjenjiva i time neprihvatljiva za leksikografsko bilježenje. Tako se recimo FK *N über N* može realizirati različitim punjenjima (*Fragen über Fragen* = *pitanje za pitanjem / mnogo pitanja, Fehler über Fehler* = *greška za greškom / mnogo grešaka...*), pri čemu je jedina konstanta prepozicija *über*. FK se mogu realizirati i u obliku rečenice, kao što je to slučaj sa FK *I to mi je nek- N!* u kojoj je sidro cjelokupna struktura *i to mi je nek-*, dok je semantičko punjenje realizirano različitim imenicama (*I to mi je neki prijatelj! I to mi je neki profesor!*)⁷.

Ovi jezički modeli smješteni su u prelaznom prostoru između leksike i gramatike i djelimično ispunjavaju kriterije za pripadnost i jednoj i drugoj grupi. Mogu se svrstati u prostor leksike jer kao i pojedinačne riječi nose određeno značenje i imaju određene elemente kao svoje neizmjenjive sastavnice, ali se svojom izmjenjivom strukturom pojedinih praznih mjesta približavaju području gramatike gdje podliježu određenim gramatičkim i semantičkim restrikcijama.

Slično i Dobrovol'skij (2011: 114) definira FK kao cjelinu s određenim leksičkim značenjem, pri čemu su određene pozicije u njihovoj strukturi leksički popunjene, dok druge predstavljaju slotove koji se moraju popuniti. Popunjavanje slotova je leksički slobodno, ali podliježe određenim semantičkim i pragmatičkim restrikcijama. Upravo ove restrikcije predstavljaju jedno od osnovnih obilježja frazemskih konstrukcija. Zato je za svaku pojedinu konstrukciju potrebno rekonstruirati njezine specifične semantičke, gramatičke i/ili pragmatičke funkcije. Značenje modela je u suštini već zadato, ali se popunjavanjem slotova u svakoj komunikacionoj situaciji to značenje može modificirati ili prilagoditi datom kontekstu. Često nose određenu dozu idiomatičnosti.

Karakteristike koje frazeošabloni, kako ih naziva Ziem (2018), dijele sa frazeologizmima su sljedeće: ispunjavaju kriterij varijabilnosti, imaju određenu sintaksičko-

⁷ Više o FK *I to mi je nek- N!* u Karabalić, Schlund (2025).

-semantičku stabilnost, važe za modelirane strukture i mogu se reproducirati kao gotove gramatičke cjeline. Uprkos svojoj polileksikalnosti i semantičkoj ili sintaksičkoj iregularnosti, frazeošabloni su u velikoj mjeri leksikalizirani. Upravo ova polileksikaliziranost je bitna kod frazemskih konstrukcija – svojim slotovima, odnosno praznim mjestima koja se u pojedinačnoj situaciji popunjavaju, ove konstrukcije se daju definirati kao zasebna kategorija. Ziem (2022)⁸ nudi kriterije za određivanje frazemskih konstrukcija i oni obuhvataju: stepen šematizovanosti, produktivnost, sintaksička i semantička ograničenja i stepen idiomatičnosti. Ovi kriteriji jedni druge ne isključuju, ali često stoje u recipročnom odnosu – što je veća produktivnost, to je manji stepen idiomatičnosti. Sintaksička i semantička ograničenja su neophodan kriterij za opis ovih konstrukcija i direktno utiču na stepen produktivnosti – što su veća ograničenja, to je manja produktivnost, ali je veća idiomatičnost.

FK su karakteristične za govorni jezik. Odlikuje ih specifična prozodija. Njihovom upotrebom govornik daje dodatno značenje svom iskazu, vrlo često intenzivira ili gradira svoj izričaj, ili daje druge pragmatički značajne nijanse kao što su izraz evaluacije ili emocije.

3. FK ŠTO V', V' U BOSANSKOM I HRVATSKOM JEZIKU

FK *što V', V'* koju razmatramo u ovom radu dio je šireg frazemskog modela u kojemu se na mjestu slota, osim punog glagola, mogu pojaviti i druge vrste riječi u kombinaciji s kopulom *je*, poput pridjeva (*što je tačno, tačno je*), imenice (*što je istina, istina je*), a umjesto zamjenice *što* u konstrukciji mogu stajati i druge upitne riječi (*koga znam, znam; gdje sam bio, bio sam; kako sam rekao, rekao sam*). Taj nadređeni frazemski model dakle nema čvrstog leksičkog sidra i možemo ga definirati kao $X_{interr}(je) X', X'(je)$.⁹

Za analizu FK *što V', V'* korišteni su primjeri ekscerpirani iz korpusa Sketch Engine Croatian Web (hrWaC 2.2., ReLDI) za hrvatski jezik (označeni kao SkE_hr) i iz Clarin.si za bosanski jezik (označeni kao Clarin.bos). Za potvrdu u bosanskom korišteni su i izvori sa interneta za koje se posebno navodi izvor. Primjeri su navedeni u necenzuriranom obliku, kako su i zabilježeni u korpusu.

⁸ Ziem (2022) se opredjeljuje za termin „konstrukcije“ i argumentira da se između dva pola leksičko-gramatičkog kontinuuma poput leksičkih osnovnih oblika (*stol, količina, lijepo, mnogo* itd) i potpuno šematiziranih jedinica (*intransitivnih, subjekatsko-predikatskih, pasivnih konstrukcija*) nalazi mnoštvo različitih gramatičkih konstrukcija sa različitim leksičkim specifičnostima, varirajućim ograničenjima praznih mjesta i različitim stupnjevima produktivnosti. Ove konstrukcije autor dalje dijeli na klase i ispituje kodiranje kvantiteta u istim.

⁹ X u formuli znači da se taj slot može puniti različitim vrstama riječi.

3.1. Semantika FK što V', V'

Hrvatski jezični portal ovako definira značenje naše konstrukcije: „**što si + prid. radni (+ glagolsko vrijeme) + ponovljeno** u zn. da je radnja završena, da se ne može nastaviti ili ponavljati ono što se dogodilo ili što će se kao završeno dogoditi [*što si napravio, napravio si; Gotovo je: što je bilo bilo je; što ćeš uhvatiti, uhvatit ćeš*]“.¹⁰ Ovom značenju mogu se pridružiti i svi naši primjeri s glagolom V' u perfektu, aoristu i futuru. Za ilustraciju donosimo nekoliko primjera iz naših korpusa:

1. *Ponoćnim zvonom na snagu stupa izborna šutnja, prestaje svakodnevna kampanja, **što se učinilo, učinilo se**. Hrvatski sabor u srijedu je raspravio...* (SkE_hr)
2. *...najčešće je to samo prolazak, bez zaustavljanja, jer **što je učinjeno učinjeno je**...* (Clarín.bos)
3. *A dobro, **što je bilo bilo je**! Šta sad možemo!* (Clarín.bos)
4. *To je ono kad vam lijepo hoće reći – **što si uradio, uradio si**, pusti sad nas mlađe malo naprijed.* (SkE_hr)
5. *Ako to nije tolerantno, onda sam ja kretenčina. No, **što napisah, napisah**, poštujem želju autora bloga...* (SkE_hr)
6. *...jedan šejh reče: „što je bilo, bilo je, nema više straha, **što će doći, doći će** ... sve je od Allaha.* (SkE_hr)

Nešto drukčije značenje imaju primjeri s glagolom V' u prezentu. Ono odgovara značenju srodnog frazema *što je – tu je* koje Hrvatski jezični portal definira ovako: „**što (mu) je tu (mu) je** ‘ne može se ništa izmijeniti, kasno je za ikakvu promjenu, sad se više ništa ne može učiniti (moramo biti zadovoljni, moglo je i gore)’“(Ibid.). I ovdje za ilustraciju su primjeri iz našeg korpusa:

7. *Volim čitati u tišini tako da mi brzo ne ispari ono što pročitam jer imam problema s kratkoročnim pamćenjem, kao i s dugoročnim, jer kako da zapamtim na duže ono što ne mogu ni na kraće. Kod mene se ništa ne pojavljuje iznenada. Ne ispliva pojam negdje iz dubine mozga i predstavi se kao nekad pročitano ili zapamćeno. Jednostavno **što znam, znam**, što trenutno ne znam neću nikada ni znati.* (SkE_hr)

¹⁰ <https://hjp.znanje.hr/>, natuknica što

8. *Ja sam ateist. 'Vjerujem' u stvarnost – ono što jest jest. Ono što imam imam, što nemam nemam. Čovjek ne može birati gdje je rođen ali može birati što će napraviti sa svojim životom.* (SkE_hr)
9. *Ljudi očito više i ne znaju što pričaju. Otvore usta, pa što izleti, izleti.* (SkE_hr)

Što se tiče značenja glagolske popune V', nismo otkrili nikakve semantičke restrikcije.

3.2. Pragmatika FK što V', V'

Konstrukcija je izrazito produktivna. Govornik je bira kada želi poentirati određenu poruku, obično na kraju svog izlaganja. Odlikuje je specifična prozodija sa jakom uzlaznom melodijom kod prvog glagola i silaznom u reduplikaciji. Kao sve konstrukcije sa reduplikacijom glagola (*Kiša pada li pada; A on neće pa neće; Čekao sam i čekao*) i konstrukcija *što V', V'* nosi izrazitu ekspresivnost i emocionalnu markiranost. Tako primjerice s glagolom *mora se*, koji je i najčešća popuna V' naše FK,¹¹ govornik uz osnovno značenje prihvatanja određenog stanja stvari kao neminovnog nerijetko izražava i svoju rezignaciju tim stanjem:

10. *Sad ga¹² mijenjati, dati mu novi svježi identitet... nekako mi je tužno pri srcu zbog toga. Mah, što se mora, mora se. Ionako ova vizuala ne odgovara novoj namjeni koju ću mu dati.* (SkE_hr)
11. *Nije lahko kad dijete mora na op al šta se mora mora se, to je za njegovo dobro...* (Clarín.bos)

Ili pak govornik izražava žaljenje što je određena radnja došla do svog kraja:

12. *Ljudi moji, što smo se zabavljali, zabavljali smo se.* (SkE_hr)
13. *Što smo uživali, uživali smo... Oglasili se meteorolozi: Konačno poznato kad stiže jače zahlađenje i hoće li nam kiše biti preko glave¹³*

¹¹ Pored tog izraza *što se mora, mora se* postoji i poslovice *Što se mora nije teško*, koja se u korpusu za bosanski jezik (Clarín.bos) pojavila 80 puta, a u korpusu za hrvatski jezik 161 put. Zabilježeno je i osam pojavljivanja varijante *Što se mora nije ni teško* u bosanskom jeziku, a u hrvatskom korpusu tri ovjere.

¹² Riječ je o blogu koji govornik treba redizajnirati.

¹³ <https://www.facebook.com/srpskainfocom/posts/%C5%A1to-smo-u-%C5%BEivali-u-%C5%BEivali-smo/1124850706414241/> (05.04.2026.)

Govornik odabirom ove konstrukcije može izraziti i da je došlo do prezasićenja bilo kod njega samog, bilo kod okoline usljed dužine trajanja ili intenziteta radnje. Ovo je izuzetno emocionalna upotreba konstrukcije, nosi stav govornika ili šire društvene zajednice prema određenoj radnji i poručuje da je dobro da se radnja završava. Primjeri s tim konotativnim značenjem mogu se parafrazirati frazemskom konstrukcijom *dosta X* (u primjeru 14: 'dosta ste se žalili'):

14. *Sladić objavio: «Što ste se žalili, žalili ste se...»*¹⁴

Govornik često izražava i protest zbog određene radnje, ali i olakšanje što je završila:

15. *Oni su pristali na ozakonjenje principa "ko je šta jamio jamio", a mi zahtijevamo da se poštuje Ustav BiH i međunarodni sporazum o sukcesiji bivše Jugoslavije, ...* (Clarín.bos)
16. *Politički kriminalci raznih boja, partijskih zastava i grbova, vrime vam iscurilo, što ste krali, krali ste, došli računi na naplatu.* (SkE_hr)

Na ovom mjestu mogli smo samo s nekoliko primjera ilustrirati kako konstrukcija *što V', V'* ekspresivno obogaćuje iskaz. Opsežnija i sistematična analizatog bogatog i raznolikog konotativnog bojanja iskaza koje smo pronašli u realizacijama frazemske konstrukcije *što V', V'* u našim korpusima mora ovdje iz prostornih razloga izostati.

3.3. Gramatika FK *što V', V'*

Za glagolsku popunu *V'* u korpusima je zabilježena upotreba svih lica jednine i množine. Zabilježena su i sva glagolska vremena. Najčešća je upotreba perfekta. Interesantno je da se u nekim slučajevima pomoćni glagol u redupliciranoj upotrebi ne pojavljuje, a da konstrukcija ne gubi na svojoj ekspresivnosti:

17. *Polako istječe 14. veljače. Tko je što dobio dobio, mi vam darujemo fotografiju...* (SkE_hr)
18. *Nemislin da će i ove predložene mjere dati rezultata, što si prodao, prodao, zna se ko je većinski vlasnik.* (SkE_hr)

14 https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/461755/sladić_objavio_sto_ste_se_zalili_zalili_ste_se.html (05.04.2026.)

Zabilježena je i pasivna upotreba glagola. Radnja se tada može odnositi na govornika, ali i na širu društvenu zajednicu:

19. *U međuvremenu će završiti i ljetni prijelazni rok, pa što se kupovalo, kupovalo se, bar do zime.* (SkE_hr)

Glagolske popune V' su nemodulirane. Od modalnih glagola pronašli smo u našim korpusima *morati* i *moći*, no i oni se u konstrukciji pojavljuju kao punoznačni:

20. *Šef mi je natovarilo toliko svega što moram obaviti prije odlaska da ga je već i samog sram ali posao je posao, što moram moram, šta bih s tim...* (SkE_hr)
21. *(...), da sazovemo odbornike i da mi to fino raščistimo. Što može može, što ne može, ne može.* (SkE_hr)

Homonimne konstrukcije s kombinacijom modalnog i punoznačnog glagola ne smatramo realizacijama FK *što V', V'*:

22. *Mala škola demokracije na hrvatski način: – Sve što se može ispolitizirati, ispolitizirati će se.* (SkE_hr)
23. *Sve što na svijetu želiš imati, imati ćeš.* Sve što te može usrećiti. (SkE_hr)
24. *Svaki dan imam stav da ono što trebam pročitati, pročitati ću.* (SkE_hr)

U primjerima (22)–(24) ponavljaju se glavni glagoli u slobodnim odnosnim rečenicama, čime nastaje formalna sličnost s FK *što V', V'*. Međutim, da je riječ o (gotovo) homonimnoj, slobodnoj svezi riječi,¹⁵ tj. o slobodnim odnosnim rečenicama, može se prepoznati po tome što reduplikaciji prethodi kvantifikator (npr. *sve* kao u 22 i 23) ili pokazna zamjenica (npr. *ono* kao u 23 i 24), na koje se odnosi *što* upotrijebljeno kao relativna zamjenica. Kao dodatni kriterij za razlikovanje između FK *što V', V'* i slobodne sveze riječi može poslužiti i kontrastivna usporedba s njemačkim. Primjeri (21)–(24) u pravilu se mogu relativno lako i gotovo doslovno prenijeti na njemački. Pri prevođenju frazemske konstrukcije *što V', V'* često se može koristiti strukturno ekvivalentna njemačka frazemska konstrukcija *was V', V'*, ali je u nekim slučajevima potrebno posegnuti za drugim idiomatskim prijevodima.¹⁶ Uvodnik *što*

15 Činjenica da se FK lako mogu pomiješati s homonimnim slobodnim svezama riječi tipično je svojstvo FK-a. Ponekad se FK od slobodnih sveza riječi razlikuju samo u prozodiji, a formalnih razlika uopće nema (Schlund, Pavlova 2024).

je objekt ili subjekt, ovisno o tome je li popuna V' prijelazni ili neprijelazni glagol. No u našim korpusima pronašli smo primjere gdje je *što* izgubio tu sintaktičku funkciju: *što smo se zabavljali, zabavljali smo se; što je vozio, vozio; što košta, košta;*¹⁷ *što si spavala, spavala si*. Tu je *što* sintaktički samo još zavisni veznik, dok je inače istovremeno veznik i komplement (objekt ili subjekt) u svojoj zavisnoj rečenici. Tu idiomatizaciju njemački *was* u ekvivalentnoj frazemskoj konstrukciji *was V', V'* (još) nije napravio, kao što ćemo pokazati u odlomku 4 koji slijedi.

4. ODGOVARAJUĆI IZRAZI NA NJEMAČKOM JEZIKU

FK *što V', V'* istovjetno glasi i u njemačkom jeziku: *was V', V'*. U nastavku ćemo pogledati kada ovim njemačkim strukturnim ekvivalentom možemo prevesti primjere uočene u bosanskom i hrvatskom korpusu, a kada se moraju pronaći drukčija prijevodna rješenja i koja. U kontrastivnom prikazu koji slijedi dati su naši prijedlozi, što ne znači da je cijela paleta prihvatljivih izraza u njemačkom jeziku time iscrpljena.

4.1. Strukturno ekvivalentna njemačka FK *was V', V'*

Njemačkim strukturnim ekvivalentom *was V', V'* moguće je prevesti većinu primjera iz naših korpusa. Za ilustraciju nekoliko primjera:¹⁸

- (1) *Ponoćnim zvonom na snagu stupa izborna šutnja, prestaje svakodnevna kampanja, što se učinilo, učinilo se. Hrvatski sabor u srijedu je raspravio...*
- (1a) *Mit dem Glockenschlag um Mitternacht tritt die Wahlstille ein, der tägliche Wahlkampf endet, was getan ist, ist getan. Das kroatische Parlament hat am Mittwoch darüber beraten...*
- (2)... *najčešće je to samo prolazak, bez zaustavljanja, jer što je učinjeno učinjeno je...*
- (2a) *meistens ist das nur ein Vorbeigehen, ohne anzuhalten, denn was getan ist, ist getan...*

¹⁶ Kontrastivnom analizom s njemačkim bavi se sljedeće poglavlje 4.

¹⁷ Glagol *koštati* se izuzetno često pojavljuje u oba korpusa. Iz ove konstrukcije se razvio zaseban frazem *što košta da košta*.

¹⁸ Ako je primjer već naveden prethodno u radu, nosi svoju staru numeraciju. Novi primjeri numerirani su od (25) nadalje.

- (25) *A zbog grozničavog razmišljanja kako riješiti trenutno, više nisam u stanju niti pamtiti. Ono što je prošlo, prošlo je. I više nije bitno.* (SkE_hr)
(25a) *Und weil ich fieberhaft darüber nachdenke, wie ich die aktuelle Situation lösen kann, bin ich nicht einmal mehr in der Lage, mir etwas zu merken. Was vergangen ist, ist vergangen. Und spielt keine Rolle mehr.*

Vrlo prikladan idiomatični prijevod bio bi neglagolskim predikatom (25b):

- (25b) (...) *Was vorbei ist, ist vorbei.* (...)

Frekventni izraz *što se mora, mora se* ima u njemačkom jeziku svoj strukturni ekvivalent: frazeološki izraz *was sein muss, muss sein*¹⁹. Njegovo značenje se u Digitalnom rječniku njemačkog jezika opisuje kao ‘neophodno je i mora se obaviti, podnijeti, pretrpjeti’, a navodi se da se sinonimno koristi i izraz *was muss, das muss*.²⁰

Prihvatljiva varijanta bila bi i *was man machen muss, muss man (eben) machen*. U tom slučaju je neophodno proširenje glavnim glagolom. Upotreba partikule *eben* doprinosi značenju rezignacije koje se želi iskazati. U konačnici kontekst i lično opredjeljenje prevodioca može odrediti koja varijanta je prihvatljiva za prijevod na njemački jezik.

- (26) *Tada smo na žalost morali krenuti kući što nama i nije odgovaralo, ali što se mora, mora se...* (SkE_hr)
(26a) *Dann mussten wir leider nach Hause fahren was uns nicht gefiel, aber was sein muss, muss sein.*

Kao u izvornoj rečenici, i u njemačkom prijevodu moguće je upotrijebiti idiomatski izraz *was sein muss, muss sein* u prezentu, iako je prvi dio rečenice u preteritu. Prijelaz u prezent čini tekst življem. Međutim, bilo bi moguće i ostati u preteritu: *was sein musste, musste sein*.

U primjerima (7) i (27) radi se u oba jezika o čestim, sentencijskim i poslovičnim realizacijama konstrukcije koje iznose životnu mudrost kao općevažeće pravilo:

19 Frazeološki izraz *was sein muss, muss sein* nije zabilježen u Dudenovoj zbirci Redewendungen Duden 11, ali pretraga u korpusu pokazuje da se ovaj izraz vrlo često koristi u njemačkom jeziku. Izraz vuče porijeklo od donjonjemačkog (Plattdeutsch) izraza *wat mutt, dat mutt* i znači da nešto mora biti urađeno. <https://www.bremeneins.de/audios/plattdeutsch-zum-feierabend-watt-mutt-100.html>

20 <https://www.dwds.de/wb/was%20sein%20muss%2C%20muss%20sein> (= Digitalni rječnik njemačkog jezika)

(7) *Ne ispliva pojam negdje iz dubine mozga i predstavi se kao nekad pročitani ili zapamćen. Jednostavno što znam, znam, što trenutno ne znam neću nikada ni znati.*

(7a) *Ein Begriff taucht nicht einfach irgendwo aus den Tiefen des Gehirns auf und präsentiert sich als etwas irgendwann Gelesenes oder im Gedächtnis Gebliebenes. Es ist vielmehr so – was ich weiß, (das) weiß ich, was ich jetzt nicht weiß, (das) werde ich niemals wissen.*

(27) *Was man hat das hat man.* (SkE_de)

(27a) *Što imaš, imaš.*

Među najčešće glagolske popune V' u njemačkoj frazemačkoj konstrukciji *was V'*, *V'* spadaju glagoli *geschehen* i *passieren* 'dogoditi se':

(28) *Was geschehen ist, ist geschehen und man kann es nicht rückgängig machen.* (SkE_de)

(28a) *Što se dogodilo, dogodilo se i to se ne može poništiti.*

(29) *Was passiert ist ist passiert.* (SkE_de)

(29a) *Što se dogodilo, dogodilo se.*

4.2. Strukturno ekvivalentna njemačka FK *was V'*, *V'* i alternative

Ukoliko govornik ne uključuje sebe u radnju obuhvaćenu frazemačkom konstrukcijom, postoji nekoliko mogućnosti. Moguć je potpuni ekvivalent *was V'*, *V'* ili se isto značenje izražava frazemačkim konstrukcijama *V_{part.II} ist V_{part.II}* ili *das war's* ili *Schluss mit (dem) X* ili *genug V_{part.II}*:

(15) *Politčki kriminalci raznih boja, partijskih zastava i grbova, vrime vam iscurilo, što ste krali, krali ste, došli računi na naplatu.*

(15a) *Politische Verbrecher aller Couleur, Parteifahnen und -embleme, eure Zeit ist abgelaufen, was ihr gestohlen habt, habt ihr gestohlen, jetzt sind die Rechnungen fällig.*

(15b) *Politische Verbrecher aller Couleur, Parteifahnen und -embleme, eure Zeit ist abgelaufen, gestohlen ist gestohlen, jetzt sind die Rechnungen fällig.*

- (15c) *Politische Verbrecher aller Couleur; Parteifahnen und -embleme, eure Zeit ist abgelaufen, das war's mit dem Klauen, jetzt sind die Rechnungen fällig.*
- (15d) *Politische Verbrecher aller Couleur; Parteifahnen und -embleme, eure Zeit ist abgelaufen, **Schluss mit dem Klauen**, jetzt sind die Rechnungen fällig.*
- (15e) *Politische Verbrecher aller Couleur; Parteifahnen und -embleme, eure Zeit ist abgelaufen, **genug geklaut**, jetzt sind die Rechnungen fällig.*

Varijante b, c i d vrlo su idiomatične i u danom kontekstu prikladne. Moguća je i varijanta e, međutim njemačka FK *genug V_{part.II}* izražava poziv da se prekine radnja izražena participiom. Za tu konstrukciju u hrvatskom i bosanskom jeziku postoji strukturalno i funkcionalno bliži ekvivalent, naime konstrukcija *dosta X*. Osim toga, njemačka FK *genug V_{part.II}* često (iako ne isključivo) izražava poziv koji je upućen skupini kojoj pripada i sam govornik, što je čini nešto manje prikladnom kao prijevod za (15).

4.3. Alternativni ekvivalenti

Ukoliko govornik uključuje i sebe u radnju iskazanu konstrukcijom, dakle glagol se pojavljuje u prvom licu, konstrukcija u bosanskom i hrvatskom nosi drugačiju konotaciju. Mahom se iskazuje žaljenje što je određena radnja došla do svog kraja. U njemačkom se ta konotacija ne vidi u svim prijevodima. Stoga su prikladni prijevodi alternativnim konstrukcijama ili slobodni prijevodi, kao u sljedećim primjerima:

- (12) *Ljudi moji, što smo se zabavljali, zabavljali smo se.*
- (12a) *Leute, der Spaß ist vorbei.*
- (12b) *Leute, vorbei ist es mit diesem Spaß.* (emfatično zbog inverzije)
- (30) *Šta smo se smijali, smijali smo se sutra kreće škola²¹*
- (30a) *Die Zeit des Lachens ist vorbei, morgen geht die Schule wieder los.*

Značajno je da se takvi primjeri na njemački jezik ne mogu prevesti uz pomoć strukturno ekvivalentne konstrukcije *was V', V'*:

- (12c) **Leute, was wir Spaß hatten, hatten wir Spaß.*
- (30b) **Was wir gelacht haben, haben wir gelacht, morgen geht die Schule wieder los.*

21 <https://www.instagram.com/p/DEftLypO7TR/>

Razlog nemogućnosti prijevoda s pomoću strukturno ekvivalentne konstrukcije leži u negramatičnosti rečenica poput (12c) i (30b): njemački zavisni veznik *was* može se upotrijebiti samo ako je objekt ili subjekt u svojoj zavisnoj rečenici, a što u (12c) i (30b) nije slučaj. To pokazuje da konstrukcija *was V', V'* u njemačkom jeziku nije tako snažno idiomatizirana kao bosanski i hrvatski ekvivalent *što V', V'*, gdje veznik *što* ne mora uvijek biti objekt ili subjekt u svojoj zavisnoj rečenici, kako smo već konstatirali u odlomku 3.3.

5. ZAKLJUČAK

FK *što V', V'* u bosanskom i hrvatskom jeziku je vrlo produktivna konstrukcija i ne pokazuje značajna semantička niti gramatička ograničenja. Sidro u konstrukciji je upitna riječ *što* dok su slotovi popunjeni redupliciranim glagolom najčešće u perfektu, mada su u korpusu zabilježena i druga vremena, prije svega prezent, te aorist i futur.

U bosanskom i hrvatskom jeziku nisu uočene značajnije razlike osim češće upotrebe upitne riječi *šta* u bosanskom jeziku. U korpusu se varijanta sa *šta* pojavljuje i u bosanskom rjeđe nego varijanta sa *što*.

Konstrukcija je emocionalno markirana: uz osnovno značenje prihvatanja određenog stanja stvari kao neminovnog, govornik u pravilu izražava i neku emociju u vezi s tim. Govornik bira ovu konstrukciju kada želi poentirati određenu poruku, obično na kraju svog izlaganja.

Uvodnik *što* je objekt ili subjekt, ovisno o tome je li popuna *V'* prijelazni ili neprijelazni glagol. No postoje i primjeri gdje je *što* izgubio tu sintaktičku funkciju: *što smo se zabavljali, zabavljali smo se; što je vozio, vozio; što si spavala, spavala si*. Tu je *što* sintaktički samo još zavisni veznik, dok je inače istovremeno veznik i komplement (objekt ili subjekt) u svojoj zavisnoj rečenici. Tu idiomatizaciju njemački *was* u ekvivalentnoj frazemskoj konstrukciji *was V', V'* (još) nije napravio.

Njemački jezik poznaje strukturno ekvivalentnu konstrukciju *was V', V'*. Kontrastivna analiza je pokazala da se ova konstrukcija može upotrijebiti pri prevođenju primjera u kojima je veznik *što* zadržao funkciju objekta ili subjekta. Gdje to nije slučaj, mora se prevesti nekom alternativnom njemačkom konstrukcijom jer veznik *was* mora biti objekt ili subjekt u svojoj zavisnoj rečenici, inače je rečenica negramatična.

Konstrukcija *što V', V'* je u jeziku iskorištena i kao osnova za formiranje frazeološkog izraza *što/šta košta da košta* (njem. *koste es was es wolle*). U bosanskom i hrvatskom se svojom čvrstom strukturom ističe i jedan izraz koji leksikografski još nije

zabilježen kao frazem ali sigurno postoji jaka tendencija da se zabilježi kao frazeološki izraz. Riječ je o konstrukciji *što se mora, mora se* koja se na njemački jezik najčešće prevodi izrazom *was sein muss, muss sein*, mada je moguć i prijevod *was man machen muss, muss man eben machen*.

LITERATURA

1. Burger, Harald (2015), *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, 5., neu bearbeitete Auflage, Erich Schmidt Verlag, Berlin
2. Černyševa, Irina (1975), *Phraseologie. Eine Einführung anhand des Deutschen*, (=Grundlagen der Germanistik 36), Berlin
3. Der Duden, Bd. 11, (2002), *Duden Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten* (Der Duden in 12 Bänden), Dudenverlag, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich
4. Dobrovol'skij, Dmitrij (2011), "Phraseologie und Konstruktionsgrammatik", u: Lasch, Alexander, Alexander Ziem (iz.), *Konstruktionsgrammatik III. Aktuelle Fragen und Lösungsansätze*, Stauffenburg, Tübingen, 111–130.
5. Dobrovol'skij, Dmitrij, Artëm Šarandin (2010), "Konstruktionsgrammatik und Lexikographie: Verben der Fortbewegung im Neuen deutsch-russischen Großwörterbuch", u: Đurčo, Peter (iz.), *Feste Wortverbindungen und Lexikographie. Kolloquium zur Lexikographie und Wörterbuchforschung*, de Gruyter, Berlin / New York, 37–41.
6. Dobrovol'skij, Dmitrij & Elisabeth Piirainen (2017), "Konstruktionspatterns in der Idiomatik und ihre kognitiven Grundlagen", u: *Yearbook of Phrasology*, 8, 31–58.
7. Dobrovol'skij, Dmitrij (2022), "Deutsche Phrasem-Konstruktion [X hin, X her] in kontrastiver Sicht: eine korpusbasierte Analyse", u: Mellado Blanco, Carmen, Fabio Mollica, Elmar Schafroth (iz.), *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik. Phrasem-Konstruktionen monolingual, bilingual und multilingual*, de Gruyter, Berlin / New York, 227–245.
8. Fillmore, Charles J., Paul Cay, Mary Catherine O'Connor (1988), "Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone", *Language*, 64(3), 501–538.
9. Fleischer, Wolfgang (1997), *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Niemeyer, Tübingen

10. Halilović, Senahid, Ismail Palić, Amela Šehović (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo
11. Häusermann, Jürgen (1977), *Phraseologie. Hauptprobleme der deutschen Phraseologie auf der Basis sowjetischer Forschungsergebnisse*, Tübingen
12. Karabalić, Vladimir, Katrin Schlund (2025): "I TO MI JE NEK- N! Klasifikacija i prijevod frazemskih konstrukcija s evaluativnim značenjem", *Jezikoslovlje*, 26(2), 175-206.
13. Mellado Blanco, Carmen (2015), "Phrasemkonstruktionen und lexikalische Idiomvarianten. Der Fall der komparativen Phraseme des Deutschen", u: Engelberg Stefan, Meike Meliss, Kristel Proost, Edeltraud Winkler (iz.), *Argumentstruktur zwischen Valenz und Konstruktion (Schriften zur deutschen Sprache 68)*, Narr Verlag, Tübingen, 217–235.
14. Mellado Blanco, Carmen, Fabio Mollica, Elmar Schafroth (2022), "Phrasem-Konstruktionen in der heutigen Forschung: ein Überblick", u: Mellado Blanco, Carmen, Fabio Mollica, Elmar Schafroth, *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik. Phrasem-Konstruktionen monolingual, bilingual und multilingual*, de Gruyter, Berlin / New York, 1–18.
15. Mellado Blanco, Carmen, Fabio Mollica, Elmar Schafroth (2022a), "Das interessiert mich einen X! Die intensivierende Konstruktionsfamilie der absoluten Interesselosigkeit im Spanischen, Italienischen und Deutschen", u: Mellado Blanco, Carmen, Fabio Mollica & Elmar Schafroth. *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik. Phrasem-Konstruktionen monolingual, bilingual und multilingual*, de Gruyter, Berlin/New York, 283–367.
16. Pavlova, Anna (2022), "Mehrsprachige Datenbank der Phrasem-Konstruktionen", u: Klosa-Kückelhaus, Annette, Stefan Engelberg, Christine Möhrs, Petra Storjohann (iz.), *Dictionaries and Society. Proceedings of the XX EURALEC International Congress*, IDS-Verlag, Mannheim, 594-605.
17. Schlund, Katrin, Anna Pavlova (2024), "Core and boundaries of the notion of phraseme construction", *Quaderns de Filologia: Estudis Lingüistics*, XXIX, 23–46.
18. Ziem, Alexander (2018), "'Tag für Tag Arbeit über Arbeit': konstruktionsgrammatische Zugänge zu Reduplikationsstrukturen im Deutschen", u: Steyer, Kathrin (ur.), *Sprachliche Verfestigung. Wortverbindungen, Muster, Phrasem-Konstruktionen*, Narr, Tübingen, 25–49.
19. Ziem, Alexander (2022), "Konstruktionelle Arbeitsteilung im Lexikon-Grammatik-Kontinuum: das Beispiel sprachlicher Kodierungen von Quantität",

u: Carmen Mellado Blanco, Elmar Schafroth, Fabio Mollica (ur), *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik*, Walter de Gruyter, Germany, 19-54.

PHRASEOLOGICAL CONSTRUCTIONS ŠTO V', V' IN BOSNIAN AND CROATIAN AND CORRESPONDING GERMAN EXPRESSIONS

Summary:

This paper examines the phraseme construction *što V', V'* in Bosnian and Croatian, as well as its corresponding translation equivalents in German. The introductory section defines phraseme constructions, which have been somewhat neglected in traditional phraseology but have received increasing attention in contemporary linguistic research. The construction *što V', V'* occurs frequently in both Bosnian and Croatian; however, it has not been sufficiently described in previous studies. The paper provides a detailed analysis of this construction, outlining its formal properties and semantic functions in the two source languages. Based on the findings of this analysis, a contrastive analysis with German is subsequently conducted. The results indicate that certain meanings can be translated into German with full equivalence, whereas meanings that exhibit a higher degree of idiomatization require different translation strategies, as full equivalence is not always attainable in such cases. As part of the contrastive analysis, several proposals are offered for rendering these meanings in German. The findings presented in this study provide a solid basis for further research on phraseme constructions as independent linguistic units, as well as for contrastive studies that may be conducted on other types of phraseme constructions. The analysis is based on examples collected from the Sketch Engine corpus for Croatian and examples attested in the Clarin.si corpus for Bosnian.

Keywords: phraseological construction; anchor; slot; Bosnian; Croatian; German; reduplication

Adrese autora
Authors' address

Meliha Hrustić
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
meliha.hrustic@untz.ba

Vladimir Karabalić
Sveučilište Josipa Jurja Strossmeyera u Osijekua
Filozofski fakultet
vkarabalic@ffos.hr

Katrin Schlund
Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg
Philosophische Fakultät II
katrin.schlund@slavistik.uni-halle.de